

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від 23 серпня 2019 року
(протокол № 1)

**Практикум інструментально-виконавської підготовки
(основний/додатковий музичний інструмент,
оркестровий клас)**

ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності
014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

**Бердянськ,
2019 рік**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент П.Б.Косенко
кандидат педагогічних наук, доцент С.М.Сергієнко
кандидат педагогічних наук, доцент Ю.В.Смаковський

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету “20” червень 2019 року, протокол № 8

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Практикум інструментально-виконавської підготовки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавр, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система виконавських умінь та навичок, необхідних для вираження художнього задуму твору у виконавському процесі.

Міждисциплінарні зв'язки:

У результаті вивчення курсу «Практикум інструментально-виконавської підготовки» використовуються, збагачуються, узагальнюються та доповнюються знання, вміння й навички студентів, які необхідні в курсах: «Гармонія», «Аналіз музичних творів», «Теорія і методика музичної освіти», «Практикум вокально-хорової підготовки».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Практикум інструментально-виконавської підготовки» – підготувати студентів, майбутніх вчителів музичного мистецтва до організації та проведення інструментальної роботи в школі; сформувати необхідні виконавські уміння сольного виконавства на музичному інструменті та гри в оркестрі; сприяти всебічному розвитку музичних здібностей, творчої ініціативи й уяви, образної мови, музичного мислення, артистизму; виховувати музичний смак та любов до музичного мистецтва; формувати особистість музиканта-педагога, його професійну ерудицію.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Практикум інструментально-виконавської підготовки» є:

- засвоєння теоретичних основ інструментальної виконавської техніки;
- ознайомлення з широким колом інструментальних творів, різноманітних за ідейно-художнім змістом та музично-стилістичними особливостями;
- формування музичного кругозору майбутніх вчителів музики засобами різноманітного репертуару;
- оволодіння виконавсько-технічними навичками, необхідними для професійної роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва;
- засвоєння основних методів і прийомів інструментальної роботи;
- озброєння методикою самостійної роботи над інструментальними творами;

- вироблення у студентів професійних умінь і навичок гри в оркестрі: управління оркестровим колективом на основі оволодіння методами роботи з оркестром, дидактичними принципами та знаннями психофізіології виконавства на оркестрових інструментах;
- оптимізація професійної підготовки вчителя музики в інтегрованій єдності музично-виконавського та педагогічного компонентів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК 1. Здатність до усного та письмового спілкування українською та іноземною мовами в усіх сферах суспільного життя, зокрема у професійній діяльності.

ЗК 2. Здатність використовувати набуті знання, вміння та навички для вирішення професійних завдань, виходячи з конкретних практичних ситуацій. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 3. Здатність до відбору й доцільного використання педагогічного інструментарію, методів, форм, засобів навчання й виховання, планування освітнього процесу та прогнозування його наслідків і результатів.

ЗК 4. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у галузі професійної діяльності із поглибленим рівнем знань та умінь інноваційного характеру, достатнім рівнем інтелектуального потенціалу для вирішення проблемних професійних завдань у галузі середньої освіти (музичне мистецтво, англійська мова).

ЗК 5. Здатність самостійно приймати рішення та нести відповідальність за їх реалізацію. Здатність впроваджувати нові ідеї.

ЗК 6. Здатність до аналізу та синтезу з використанням логічних аргументів та перевірених фактів.

ФК 1. Здатність застосовувати сучасні методи й навчальні технології в закладах освіти.

ФК 4. Здатність формувати в учнів / вихованців предметні компетентності.

ФК 5. Здатність орієнтуватися у психолого-педагогічних засадах художньо-естетичного розвитку дітей та молоді засобами музичного мистецтва та англійської мови.

ФК 11. Здатність здійснювати різні види виконавської діяльності; акомпанувати та імпровізувати, читати ноти з аркуша, транспонувати музичні твори.

Та демонструвати такі *результати навчання*:

ПРН 5. Інтегрує і розрізняє знання про зміст методичного інструментарію музично-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, мистецтва та англійської мови, пояснює суть засобів і методів активізації мистецько-творчого розвитку учнів, виховання художньо обдарованої особистості

ПРН 6. Здатний реалізувати державний стандарт і навчальні програми з навчальних предметів закладів загальної середньої освіти

ПРН 11. Володіє музичним інструментарієм (основний та додатковий музичні інструменти), основними виконавськими навичками, техніками читання з нотного

аркуша, транспозиції, акомпанементу

ПРН 13. Уміє відтворювати художню концепцію музичного твору, його форму і стиль, реалізовувати його педагогічний потенціал

ПРН 15. Уміє здійснювати культурну та музичну діяльність та пропагувати кращі зразки національного та світового мистецтва

ПРН 16. Уміє формувати та розвивати у школярів естетичні уявлення, ціннісні орієнтації і художній смак

ПРН 17. Здатний створювати рівноправне освітнє середовище. Уміє працювати в колективі

На вивчення навчальної дисципліни з першого по четвертий роки навчання відводиться 720 годин / 24 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Блок «Оркестровий клас»

Тема 1. Склад оркестру та його загальний звуковий об'єм.

Музичні інструменти українського народу, їх виникнення та удосконалення талановитими майстрами. Характеристика оркестрових інструментів, їх технічні та художньо-виражальні можливості, прийоми гри.

Тема 2. Характеристика звукових об'ємів смичкової групи.

Смичкові музичні інструменти – група струнних музичних інструментів, звук на яких видобувається за допомогою смичка, яким проводять по натягнутих струнах. Загальний оркестровий діапазон та звукові можливості інструментів смичкової групи.

Тема 3. Звуковий об'єм духової та струнної групи.

Загальний оркестровий діапазон та об'єм духової та струнної групи. Підгрупи духових інструментів в оркестрі. Яскрава, потужна звучність духової групи оркестру.

Тема 4. Використання баянів у оркестрі.

Оркестрові можливості інструментів клавішно-міхової групи. Застосування інструментально-виконавських умінь, набутих у класі основного музичного інструменту (баян). Робота над звуком, динамікою, нюансуванням, артикуляцією. Робота над оркестровим строем та ансамблем.

Тема 5. Використання акордеонів у оркестрі.

Місце і роль акордеона в оркестрі. Виконання твору в характері і темпі. Уважне виконання оркестрової партії. Динаміка, штрихи, характер звуковедення. Виконання в темпі в ансамблі з іншими інструментами оркестру.

Тема 6. Мелодичні лінії контрапунктичного значення.

Виникнення терміну «контрапункт», його значення в оркестровій грі. Акомпанування в контрапунктичному стилі. Складна фактурна і темброва змінність, поліфонія пластів, багаті технічні засоби оркестрової поліфонії.

Тема 7. Оркестрові фони (антифони, прості, канонічні, прямі та обернені імітації та ін.).

Прийоми імітаційної поліфонії – антифони, прості, канонічні, прямі та обернені імітації, з ритмічним збільшенням і зменшенням, а також стретти, фугато. Імітації, що динамізують розвиток, сприяють накопиченню енергії в напружених рухах до кульмінацій, темброво-регістровий контраст голосів, що сприяє їх рельєфному звучанню.

Тема 8. Фактурна лінія ударної групи.

Фактура оркестрової тканини. Використання різних видів фактури ударною групою інструментів в оркестрі. Різновиди групи ударних інструментів та їх значення в оркестрі.

Тема №9. Зміст різножанрових музичних творів (полька, вальс, марш). Розучування різножанрових музичних творів. Робота в партіях над штрихами та динамічними відтінками.

Тема №10. Розкриття художньо-образного змісту творів різних жанрів.

Тема №11. Знайомство з музичними творами українських композиторів М.Лисенка, М. Скорика, М. Виятика.

Тема №12. Вивчення та виконання музичних творів українських композиторів.

Тема №13. Розвиток техніки правої руки.

Напрями розвитку кистьової гри на народних інструментах. У межах кожного виду кистьової техніки руки: репетиційні прийоми, невеликі пасажі, в яких чергуються штрихи легато і стаккато, стрибки, короткі фігури, нескладні стакатні рухи у партіях окремої руки, а іноді обох рук. Розвиток кистьової вільності пальцевої швидкості, що сприяє об'єднанню у кожній п'єсі елементів рухливого легато і легкого стаккато.

Тема №14. Динаміка, штрихи, характер звуковедення.

Поняття динаміки на музичному інструменті. Градації динаміки в оркестрі. Робота над динамікою в оркестровому звучанні. Оволодіння штриха стаккато, та легато, вміння виконувати їх на достатньо-професійному рівні. Гра різноманітних штрихових комбінацій.

Тема №15. Специфічні прийоми гри на інструментах.

Сучасні специфічні прийоми гри на оркестрових інструментах. Специфічні прийоми гри: вібрато, глісандо, портаменто, фрулато та інші. Характерні види нетрадиційних специфічних прийомів гри на оркестрових інструментах.

Тема №16. Звуковий об'єм, позиції, аплікатура.

Уміння знаходити природну і раціональну аплікатуру. Аплікатура як засіб виразності виконання, подолання технічних труднощів, розвитку свободи орієнтування на грифі, клавіатурі, клапанах, покращення чистоти інтонації (у виконавців на струнних інструментах). Звуковий об'єм оркестрових інструментів.

Тема №17. Оркестрові технічні можливості.

Домровий секстет. Шість різновидів чотириструнної домри (кобзи): перші та другі домри, альти, тенори, басы, контрабасы. Група балалайок: прими, секунди, альта, баса, контрабаса і застосовується епізодично, головним чином у функції акомпанементу. Група баянів: *piccolo*, перший, другий баян, баритон, бас, контрабас.

Тема №18. Робота над окремими деталями твору.

Відпрацювання твору в повільному темпі, вислуховування артикуляції кожного звуку, фразування, відтворення динаміки та штрихів.

Тема 19. Прийоми перекладу окремих фактурних складових: мелодія, виокремлення та додавання мелодичних підголосків.

Специфіка перекладу мелодії, виокремлення та додавання мелодичних підголосків у музичних творах гомофонної та поліфонічної фактури.

Тема 20. Прийоми перекладу окремих фактурних складових: аналіз гармонії, збагачення гармонічних підголосків, логіка голосоведіння, мелодичні та гармонічні фігурації.

Тема 21. Гармонія та логіка голосоведіння - основа оркестровки музичного твору. Потреба у збагаченні гармонічними підголосками при інструментовці.

Тема 22. Особливості оркестрування музичного твору з мелодичними та гармонічними фігураціями

Тема 23. Прийоми перекладу окремих фактурних складових: спрощення технічно важких місць, фразування, транспозиція. Техніка спрощення технічно важких місць. Сутність поняття «фразування». Закономірності фразування. Специфіка транспонування.

Тема №24. Робота над віртуозними місцями музичного твору.

Різноманітні технічні прийоми гри для досягнення та подолання в технічно-віртуозних місцях твору.

Тема 25. Послідовність завдань з ускладненням музичного матеріалу; етапи розучування окремих (технічно-складних) творів.

Тема №26. Позаоркестрова гра вправ, що допомагають подолати складні місця в оркестрових партіях.

Тема 27. Послідовність зміни темпу, штрихів та вплив їх на якість. Гра вправ, направлених на розвиток почуття ритму.

Тема 28. Позаоркестрова гра вправ, що включають в себе різноманітні метричні комбінації. Аналіз та виконання простих метрів (2/4, 3/4, 4/4 та ін.). Аналіз та виконання складних метрів (3/2, 7/4, 5/4, 5/8 та ін.).

Блок «Основний музичний інструмент»

Тема 1. Загальні питання постановки виконавського апарату.

Тема 2. Гама дієзні до 3-х знаків

Тема 3. Етюд

Тема 4. Шкільна пісня за 1–2 клас.

Тема 5. Музична термінологія і як засіб тлумачення нотного тексту.

Тема 6. Твір великої форми

Тема 7. П'єса

Тема 8. Поліфонічний твір

Тема 9. Гама бемольні до 3 знаків

Тема 10. Етюд

Тема 11. П'єса

Тема 12. П'єса зі шкільного репертуару 3 клас

Тема 13. Гама дієзні до 4 знаків

Тема 14. Художній етюд

Тема 15. Розгорнута п'єса

Тема 16. Твір великої форми

Тема 17. Шкільна пісня за 3-4 клас

Тема 18. Гама бемольні до 4 знаків

Тема 19. Етюд

Тема 20. Поліфонічний твір

Тема 21. Розгорнута п'єса

Тема 22. П'єса зі шкільного репертуару 3-4 клас

Тема 23. Гама дієзні до 5 знаків

Робота над гамами H-dur, gis-moll. Робота над арпеджіо. Робота над акордами, D7.

Виконання 11 видів арпеджіо

Тема 24. Художній етюд

Тонально-гармонічний аналіз етюда. Аналіз позиційних послідовностей в етюді та технічних формул. Визначення доцільної аплікатури. Методи і способи технічного вивчення етюду. Робота над концертним виконанням етюду

Тема 25. Шкільна пісня за 4-5 клас. П'єса зі шкільного репертуару 5-7 клас.

Аналіз музичної форми. Робота над засобами музичної виразності.

Тема 26. Читання з аркуша 10 фортепіанних п'єс (6–7 клас ДМШ)

Тема 27. Транспонування 4 шкільних пісень на тон вгору та вниз

Тема 28. П'єса.

Розбір аналізу авторського тексту: гармонічного, мелодичного, фактурного, аналіз форми та часових зв'язків. Робота над єдиним цілісним образом.

Тема 29. Поліфонічний твір.

Визначення структури поліфонічного твору. Робота над інтонаційними, ладовими та метроритмічними особливостями твору. Робота над засобами музичної виразності: артикуляцією, штрихами, динамікою, аплікатурою, педаллю.

Тема 30. Твір великої форми

Визначення структури сонатного твору. Драматургія розвитку твору

Робота над засобами музичної виразності: артикуляція, штрихи, динаміка, аплікатура, педаль

Тема 31. 7 п'єс зі шкільного репертуару Розбір нотного тексту. Розкриття музично-художнього образу. Художнє виконання п'єс.

Тема 32. Робота над твором державної програми. Концертне виконання.

Блок «Додатковий музичний інструмент»

- Тема 1.** Постановка виконавського апарату та основні принципи звукоутворення.
- Тема 2.** Координація рук при вирішенні різноманітних технічних завдань.
- Тема 3.** Звуковидобування лівою рукою. Мелізми.
- Тема 4.** Принципи руху лівої руки при зміні позицій.
- Тема 5.** Керування якісними характеристиками звука.
- Тема 6.** Виконавські прийоми підвищеної складності і колористичні прийоми.
- Тема 7.** Два різнохарактерні твори.
- Тема 8.** Виконання двох пісень шкільного репертуару під власний інструментальний супровід.

3. Рекомендована література

Базова

1. Барсова І. Книга про оркестр. Київ: «Музична Україна», 1981. 206 с.
2. Бродський Г.Л., Горбенко О.Б., Сметана С.О. Оркестровий клас : навчально-методичний посібник. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – 328 с.
3. Воробкевич Т. П. Методика викладання гри на фортепіано. – Львів : ЛДМА, 2001. 144 с.
4. Гаркуша Л., Економова О. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності: навч.-метод. посіб. для студен. ВНЗ. – Київ : Київський ун-т ім.Б.Грінченка, 2016. – 161 с.
5. Гаркуша Л., Економова О. Формування професійних умінь майбутніх учителів музики на заняттях з основного музичного інструмента (фортепіано): навч.-метод. посіб. для студ. ВНЗ. – Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 99с.
6. Гуцал В. Грає оркестр українських народних інструментів. – Київ: «Мистецтво», 1978. –134 с.
7. Гуцал В. Інструментовка для оркестру українських народних інструментів / Віктор Гуцал. – К. : Музична Україна, 1988. – 79 с.
8. Гуральник М. Л. Організація та керівництво народно-інструментальними колективами: навч.-метод. посібник. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. – Ч. I. – 128 с.
9. Давидов М. А. Виконавське музикознавство : енциклопедичний довідник. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 400 с.
- 10.Кашкадамова Н. Б. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах : навч. посіб. – Київ : Освіта України, 2010. – 416 с.
- 11.Косенко П.Б. Основи класичної техніки гітариста: метод. рек. / Павло Косенко. – К. : Муз. України, 2013. – 44 с.
- 12.Крицький В. М. Музично-виконавська інтерпретація : педагогічні проблеми музично-виконавської підготовки : монографія. – Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин : Вид-во НДУ, 2009. – 158 с.

13. Кулікова В. М. Художнє мислення музиканта. Традиції та інновації : навч. – метод. посіб. – Київ : Купріянова , 2007. – 132 с.
14. Липченко В. Методика початкового навчання гри в оркестрі народних інструментів. Київ, 1985. 75 с.
15. Лисенко М. Методика гри на домрі. Київ, 1990. 38 с.
16. Методика обучения игре на народных инструментах / Сост. П. И. Говорушко. – Л. : «Музыка», 1975. – 87 с.
17. Михайленко Н. П. Методика преподавания игры на шестиструнной гитаре / Н. П. Михайленко. – К. : Книга, 2003. – 248 с.
18. Савицький Р. Основні засади фортепіанної педагогіки: метод. посіб. / Тернопіль: Астон, 2000. – 68 с.
19. Фергюсон Г. Фортепіанне виконавство: навч. посіб. – Львів : Сполом, 2007. 224 с.
20. Фоміна Т. М. Сильові принципи фортепіанного виконання і можливості індивідуальної виконавської інтерпретації: навч. посіб. – Одеса: Астропринт, 2014. 136с.

Допоміжна

1. Богданов В. Історія духового музичного мистецтва України. – Харків, 2000. – 254 с.
2. Вольман Б. Л. Гитара и гитаристы : очерк истории шестиструнной гитары / Борис Львович Вольман. – Л. : Музыка, [Ленингр. отд-ние], 1968. – 188 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнограф. нарис: у 2 т. / Київ, 1991.
4. Духовні скарби нашого краю: фольклор Бердянського району Запорізької області / Укл. І.Я. Павленко, Н.Г. Полякова. – Запоріжжя, 2005. – 71 с.
5. Іваницький А. Українська народна музична творчість / А. Іваницький. – К. : Муз. Україна, 1990. – 336 с.
6. Інсценізація весільних обрядодійств / Упоряд. Л. Гапон. – Рівне, 2006.
7. Козацькі пісні Фольклорні записи та упорядкування Н.Г. Полякової. – К. : Музична Україна, 1991.
8. Курочкін О.В. Новорічні свята українців / О.В. Курочкін. – Київ, 1978. 200с.
9. Кушпет В.Г. Самовчитель гри на старосвітських музичних інструментах / В.Г. Кушпет. – К., 1997. – 136 с.
10. Мацієвський І. Ігри й співголосся. Контонія / Ігор Мацієвський. – Тернопіль: «Астон», 2002. – 172 с.
11. Манилов В. Учись аккомпанировать на гитаре / В. Манилов. – К. : ComConPress, 2002. – 320 с.
12. Молотков В. Аранжировка для гитары : учеб.-метод. пособие / Владимир Молотков. – К. : Хрещатик, 1997. – 125 с.
13. Молотков В. Джазовая импровизация на шестиструнной гитаре / В. Молотков. – К. : Музична Україна, 1989. – 151 с.
14. Пшеничний Д. Аранжування для народних інструментів / Д. Пшеничний. – К. : Музична Україна, 1980. – 117 с.

15. Федоришин В.І. Формування виконавської майстерності студентів музично-педагогічних факультетів у процесі колективного музикування : автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Нац.ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2006. – 18 с.
16. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу / Гнат Хоткевич. – Харків, 2002. – 288 с.
17. Ященко І.А. Методика викладання гри на спеціальному інструменті : метод.рек. для студ. спец. 6.020204 «Музичне мистецтво». – Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2015. 103 с.

4. Методи навчання:

Розповідь, пояснення, бесіда, проблемний виклад, демонстрація мультимедійних матеріалів, виконання практичних завдань і вправ, робота з літературою, метод ескізного опрацювання музичного твору, наочного показу, інтонаційної підтримки, використання технічних засобів, варіативної інтерпретації музичного твору, індивідуального та колективного музикування.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік, екзамен

6. Система оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Додаткова інформація _____